Poštnina plačana v gotovini. Štev. 44 Ljubljana, petek, 23. novembra 1928. Leto III. Posamezna številka Din 1·50

Izhaja vsak petek. **Naročnina** 6 Din mesečno, 15 Din četrtletno. **Za inozemstvo** 10 Din mesečno. **Uredništvo in uprava** Ljubljana, Delavski dom. Karla Marksa trg 2, dvorišče. **Čekovni račun 14.577. Lastnik in izdajatelj** Alojz Kusold, Ljubljana. — **Odgovorni urednik** Ivan Saje, Glince IV. štev. 2. — Tiska tiskarna »Slovenija«. Predstavnik za tiskarno: Albert Kolman v Ljubljani.

Vsak obrat, vsaka vas imej dopisnika za „ENOTNOST“.

ENOTNOST

DELAVSKO-KMEČKI LIST

Delavci, kmetje in vsi zatirani narodi, združite se!

Vztrajajmo v boju proti temu reakcionarnemu sistemu, ki ni nič boljši od bivšega caristističnega sistema. Vztrajajmo v boju tako kot so vkljub vsemu! vztrajali ruski delavci in kmetje! Zavedajmo se: Kar hočemo doseči, bomo dosegli le z lastno silo v težki borbi z reakcijo, ki je proti nam enotna od ministrstva notranjih del pa dol do »delavskih« zbornic.

V obrambo pravice strokovnega združevanja delavcev.

Dva dokumenta.

Odprto pismo ministru notranjih del g. dr. Korošcu!

Ker ne obstoja nobena taka strokovna organizacija, h kateri bi mogli pristopiti vsi rudarji brez razlike strankarske pripadnosti vsled česar je ogromna večina rudarjev neorganizirana in zato rudarji ne morejo uspešno ščititi svojih interesov, smo poslužujoč se zakonito nam zajamčene pravice hoteli tako strokovno organizacijo ustanoviti. V tem namenu smo 30. avgusta t. l. predložili pravila »Strokovne organizacije rudarjev«. Dne 27. septembra je pretekel v zakonu določeni rok, v katerem je smelo pristojno oblastvo izraziti svoje pomisleke proti ustanovitvi in ustanovitev eventualno prepovedati. Dočim smo s svojim delom na ustanavljanju nove organizacije nadaljevali pa smo 23. oktobra, to je skoro mesec dni po v zakonu predpisanem roku dobili od velikega župana ljubljanske oblasti sledeči odlok:

»Ministrstvo notranjih del v Beogradu, ki sem mu v smislu paragrafa 11. društvenega zakona predložil v odločitev pravila »Strokovne organizacije rudarjev« s sedežem v Zagorju, je z odlokom z dne 10. oktobra 128. Sl. št. 4508, izdalo nastopno rešitev: »Predložena pravila se ne vzamejo na znanje in se ustanovitev po njih v smislu § 6 društvenega zakona prepove, ker bi utegnilo društvo služiti namenom, čijih zasledovanje je po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi prepovedano — Obveščam Vas o tem na Vašo vlogo z dne 30. avgusta 1928 ter Vam vračam en izvod neodobrenih pravil. — Velikega župana zastopa: Andrejka.«

Ugotavljamo prvič, da se je s tem kršil društveni zakon, kajti po preteku štirih tednov od dne vložitve pravil oblastvo ne more več pravnoveljavno prepovedati ustanovitve prijavljenega društva.

Ugotavljamo drugič, da se s citiranim odlokom ministrstva notranjih del krši čl. 33 ustave, ki jamči »pravico delavcev do organiziranja da dosežejo boljše delovne pogoje.«

Ugotavljamo tretjič, da zakon o zaščiti države v čl. 15. sicer daje pravico upravnemu oblastvu, da razpusti tako združenje, ki je izpremenilo svoj namen, dopuščen v zakonu, in daje odločitev o razpustu v roke sodišču, nikjer pa ta zakon ne omenja in torej ne dopušča prepovedi ustanovitve društva. Jasno je tudi, kar se navaja kot razlog, češ, da »bi utegnilo društvo služiti namenom, čijih zasledovanje je prepovedano,« ne more pri zakonitem postopanju služiti kot razlog.

Gospod minister! Vprašamo Vas javno, čemu je tu, kjer je šlo izključno za to, da si slovenski rudarji ustanovimo strokovno organizacijo za izboljšanje naših delovnih pogojev za zaščito življenja naših družin pred strašnim izkoriščanjem, kateremu smo podvrženi, tako da moramo celo pomanjkanje vagonov kriti s svojo bedo, — čemu je v tej zadevi Vaše ministrstvo v eni potezi trikrat kršilo zakon? Vprašujemo Vas javno, kaj naj storimo mi slovenski rudarji, ki se upravičeno spričo takih proti nam naperjenih nezakonitosti čutimo pod takim režimom popolnoma brezpravne in povsem brez zaščite?

V Zagorju, dne 18. novembra 1928.

Tomažič Fran. — Groznik Tone. — Podjed Andrej.
rudarji.

IZJAVA.

Ker so stavbinski delavci v Sloveniji brez vsake strokovne organizacije in so delovni pogoji stavbinskih delavcev zelo slabi, smo si hoteli strokovno organizacijo ustanoviti. Zgodilo se nam je pa ravno tako kot rudarjem. Vložili smo koncem julija pravila; začetkom oktobra pa smo dobili od velikega župana ljubljanske oblasti naznanilo, da ministrstvo notranjih del naših pravil ni odobrilo. Kakor napram rudarskim delavcem, tako je ministrstvo notranjih del tudi napram nam trikrat kršilo zakon, in sicer:

Prvič: ker po preteku štirih tednov od dneva vložitve pravil oblastvo ne more več prepovedati ustanovitve društva;

Drugič: ker je ministrstvo notranjih del kršilo čl. 33. ustave, ki jamči »pravico delavcev do organiziranja, da dosežejo boljše delovne pogoje«;

Tretjič: ker ima upravna oblast po čl. 15. zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi pač pravico, da razpusti društvo, ki bi izpremenilo svoj v zakonu dovoljeni namen, nima pa po imenovanem zakonu nobene pravice prepovedati ustanovitev kakega po zakonu dovoljenega društva.

Ker se tudi naših pravil ni odobrilo, češ, da »bi utegnilo društvo služiti namenom, čijih zasledovanje je po zakonu prepovedano«, imamo enak slučaj kakor rudarji.

Položaj stavbinskih delavcev je izredno slab. Saj nam vremenske razmere dovolijo delati komaj 8 mesecev na leto. Smo torej sezonski delavci. V teh 8. mesecih bi morali zaslužiti toliko, kolikor potrebujemo, da preživimo sebe in družino. Zaslužimo pa komaj toliko, da se slabo preživimo v času zaposlitve. Te razmere so nam narekovale misel, da si ustanovimo organizacijo, po kateri smo si hoteli življenjski položaj izboljšati. Tega nam pa gospod minister notranjih del ne dovoli in zato, da bi nam onemogočil boljše življenje, da bi omogočil nadaljno izkoriščanje stavbinskih delavcev, je trikrat kršil zakon, on, ki bi se moral prvi po zakonu ravnati.

Stavbinski delavci se čutijo radi takega postopanja od strani ministrstv notranjih del pod takim režimom popolnoma brezpravne in povsem brez zaščite. Izjavljajo pa, da je odlok ministrstva notranjih del, s katerim se pravil stavbinske organizacije ne odobri, protizakonit in protiustaven. Zato je za nas brezpredmeten in neveljaven.

V Ljubljani, 21. nov 1928.

Ivan Zver, zidar s. r.

Ta dva dokumenta, v zadnjih dneh objavljena tudi v nekaj meščanskih opozicionalnih časopisih, sta dve *živi, težki in obupni obtožbi*

nezakonitega izjemnega režima nad delavskim gibanjem v Sloveniji.

Odprto pismo rudarjev Korošcu je *obupen krik po koščku pravice, ki pristoja človeku,* obupen krik najbolj zatirane in izmozgavane pare na Slovenskem, *rudarjev,* ki jim *ta nečloveški režim* ne dopušča, da se strokovno organizirajo.

Nagobčnik, ki ga je tiskovni zakon dal na usta vsem svobodo hotečim ljudem v tej državi, nam ne dopušča, da bi izrazili svoje ogorčenje *nad tem brutalnim gaženjem pravice strokovnega združevanja!*

Ustava je za ta režim — ničvreden papir.

Čl. 33. ustave pravi: »Pravica delavcev do organiziranja, da dosežejo boljše delovne pogoje, je zajamčena.«

Kaj je ustava za Korošca, kaj za organe, njemu podrejene? Ničvreden papir, *kadar gre za pravice slovenskega delavstva.*

Priča — zastopnik velikega župana g. dr. Andrejka.

Isti mož, ki se je kot zastopnik velikega župana podpisal na odloke o prepovedi ustanovitve rudarske in stavbinske strokovne organizacije, ki se je podpisal pod: ». . . se ustanovitev prepove, ker bi *utegnilo društvo služiti namenom, čijih zasledovanje je po zakonu o zaščiti države prepovedano,«* g. dr. Andrejka, je nedavno izdal knjigo »Društveno pravo v Sloveniji«, v kateri piše na str. 60. in 61. sledeče:

»Oblastvo se bo poslužilo pravice prepovedati ustanovitev društva po § 6., *če posname iz pravil,* da je namen ali pa ustroj društva protipraven ali pa državi nevaren. Kaj je v danem primeru podvajati pod te pojme, to je prepuščeno prostemu prevdarku oblastva. *Vendar je jasno,* da se *mora* ta prosti prevdarek opirati na določno ugotovljene činjenice. Te činjenice so *ugotovljene iz pravil samih, nikakor pa ni dopustno, da se društvo označi za »v bodoče protizakonito ali državi nevarno« zgolj zato, ker bi po mnenju oblastva utegnilo izrabiti svoje delovanje v takem pravcu.«*

Težko bi bilo dobiti boljšo pričo kot dokaz, kako ta režim gazi zakone, kot je izvedenec in podpisnik odloka g. dr. Andrejka.

Dobili smo v upogled zavrnjena pravila in ugotovili, da so to popolnoma nedolžna pravila strokovne organizacije rudarjev na široko demokratični podlagi. *Ali so torej mogoče višje plače rudarjev, ali morda boljši delovni pogoji — protidržavni?* Vsakdo, ki zna misliti, bo rekel, da *režim, ki to proglaša za protidržavno, državo v resnici ruši.*

Celo zakon o zaščiti države je Korošcu preblag!

Gornja dokumenta dokazujeta, da te pravice, kar tako prepovedati ustanovitev strok. organizacije, *niti zakon o zaščiti države ne daje,* ki dopušča le razpust že obstoječe organizacije in tej dovoljuje *pritožbo na sodišče.* Vladajočemu Koroščevemu režimu je torej še zakon o zaščiti države preblag, *kadar gre za koalicijsko pravico slovenskega delavstva!* (In kaj je izjavil pred nekaj dnevi v parlamentu *demagog SLS Smodej:* »Mi smo tudi danes zoper zakon o zaščiti države, toda zakon je zakon.«!?)

In kaj ekspozitura režima »Delavska« zbornica?

Naloga delavskih zbornic je — po zakonu o zaščiti delavcev — ščititi ekonomske, socialne in kulturne interese vseh delavcev in nameščencev na ozemlju svojega območja. Toda le po zakonu. Delavska zbornica z geslom *»Po zlatem ključu složno zapravljajmo delavski denar!«,* v upravi Uratnikov, Kopačev in Tokanov, pod kontrolo Topalovića in vsakokratnega ministra za socialno politiko, *dela ravno nasprotno.* Policija se baje pod roko obrača na del. zbornico po pojasnila glede novih strok. org. in *zelo verjetno je, da imajo pri tem protizakonitem aktu vmes svoje prste tudi socialpatriotski zborničarji!* Oni stoje na strani *režima proti koalicijski pravici slovenskega delavstva.* In ti eksponentje režima računajo, da jih bodo še kdaj slovenski delavci volili v razdeljevalnico denarja na Miklošičevi cesti?!

Kaj naj stori proletariat?

Vztrajajmo v boju proti temu reakcionarnemu sistemu, ki ni nič boljši od bivšega caristističnega sistema. Vztrajajmo v boju *tako* kot so — vkljub vsemu! — vztrajali ruski delavci in kmetje!

Zavedajmo se: Kar hočemo doseči, bomo dosegli le z lastno silo v težki borbi z reakcijo, ki je proti nam enotna od ministrstva notranjih del pa dol do »delavskih« zbornic.

Mežiška občina ali Korošec v Mussolinijevi togi.

Petejan je interpeliral Korošca, zakaj ne razpiše občinskih volitev v Mežici, zakaj trpi že dve leti to nezakonito stanje. To je bilo zelo lepo in hvalevredno s strani Petejana, člana SSJ in torej II. Internacionale, zakaj kakor doni neverjetno, je vendarle bridka resnica, da je mežiški občini zavil vrat Petejanov sodrug, član angleške Labour Party, član II. Internacionale. Če je Petejan torej hotel s to svojo interpelacijo poravnati vsaj nekoliko nezaslišano krivico, ki jo je napravil mežiškemu delavstvu njegov angleški sodrug, kapitalist II. Internacionale, je to njegovo plemenito delo.

Petejan pa bi moral biti konsekventen do kraja in bi moral zadevo v parlamentu obrazložiti tako kakor se je izvršila in kakoršna je. Pojasniti bi moral sledeče stvari: »Mežiški delavci so vedeli, da pošilja angleška družba, ki je dobila od slovenske buržoazije mežiški svinčen rudnik skoro zastonj, letno nad 60 milijonov Din čistega dobička v London angleškim kolonialnim kapitalistom. Tudi so vedeli, da osleparijo ti angleški kapitalisti Jugoslavijo letno za težke milijone na davkih. Zato so si mislili: »Čemu bi šli vsi naši žulji, žulji slovenskih rudarjev v London, medtem ko živimo mi v taki bedi in vednosti! Ali bi ne bilo pametno, da ostane v Mežici letno vsaj par milijonov Din kot občinske doklade, ki jih mi lahko popolnoma v okvirju obstoječega občinskega zakona naložimo rudniku? Iz teh naših žuljev namesto, da jih požre razkošje angleških imperialistov, si bomo zgradili moderno šolo, da bodo naši otroci bolje poučeni o svetu kakor mi, napravili si bomo vodovod, da ne bomo vsako leto umirali na legarju, zboljšali bomo kmetu živinorejo, da se bo držal gospodarsko nad vodo; dali bomo onim, ki jim je divja Meža odnesla skoro vse imetje, primerne podpore, da se ohranijo pri življenju itd. In tako so pametni mežiški rudarji tudi storili. Živ krst bi jim za to ne smel vsaj v Sloveniji zameriti zato, da so v svoji občini pridržali v polnem redu svoje lastne slovenske žulje!

Toda ta angleška kolonialna družba ima v svoji sredi tudi nekega socialista, člana II. Internacionale in kakor so slovenski socialisti agentje kapitala in se dobro razumejo z njegovo policijo, tako so tudi angleški socialisti agentje angleškega kapitala. Angleški kapitalisti so ga poslali z vizitko nekega angleškega ministra v Jugoslavijo in mežiška občina je postala, kar čez noč vsa »boljševiška« in po nji je bilo!

Vi, gospod dr. Korošec kot Slovenec, veste prav tako dobro kakor jaz, Josip Petejan, da je grda laž, da bi bili Möderndorfer in mežiški delavci komunisti, čeprav so s to lažjo agitirali zame pri volitvah. Midva oba veva, da so bili steber JSDS. Oba tudi morava dati Möderndorferju in mežiškim rudarjem prav, da so skušali obdržati slovenski denar doma. Toda kapital je požeruh in se ne ustraši nobenega zločina, da obvaruje svojo malho! Socialisti pa so po vsem svetu njegovi agentje in njegova policija. Zato razpis volitev v Mežici!«

Če bi bil socialist Petejan govoril tako, bi se dr. Korošec ne bil mogel obleči v Mussolinijevo togo in govoriti tako fašističen govor, kakoršnega do danes nismo slišali še s strani nobenega srbskega ministra. Korošec izjavlja, da je »mož zakonitosti«, toda kadar gre za zakonite pravice delavstva, tedaj se on požvižga na vse zakone! Zakoni so samo za buržuazijo, samo za kapitalistične stranke, ne pa za delavce. Nasproti tem velja vsaka laž, vsako nasilje, t. j.: zakon o zaščiti države! Tako je izjavil dr. Korošec v Mussolinijevi togi (rimski halji):

»Čeprav spada razpis volitev v kompetenco ministra, bi vendar ne mogel postopati v tem trenutku po želji interpelanta in tistih, ki so tu angažirani (mežiških delavcev in kmetov. Op. pis.) Poleg razloga **razsipnega gospodarstva v Mežici,** prihaja v poštev tudi drug zadržni razlog, ki obstoja še nadalje. Möderndorfer, glavni krivec slabega občinskega gospodarstva, se nahaja še vedno v Mežici. Njegovo delo je bilo prežeto s komunističnimi težnjami. Neodpustljivo bi bilo, če bi se občina dala zopet v roke tistim, ki so dovedli do razpusta obč. odbora in ki tako delo odobravajo. Ker ni izgleda, da pride do občinskega odbora, ki bi delal v prid splošnemu blagostanju (t. j. kapitalistom!), ker je **večina komunistična,** je bolje, da sedanje stanje obstoja še naprej, kar je v državnem interesu. Vsak patriot se bo izjavil za sedanji položaj, dokler se razmere ne spremene. Korist države je najvišji zakon.«

Laž je, da je bilo gospodarstvo v mežiški občini razsipno. Oblast je izvršila revizijo in ni mogla razpuščenemu odboru ničesar očitati. Značilno je, da mu niso hoteli izročiti niti zapisnika o reviziji obč. gospodarstva! Möderndorferja in nekatere druge občinske odbornike je veliki župan vtaknil v preiskovalni zapor, a je do tal pogorel! Edini razlog za razpust mežiškega občinskega sveta je bil ta, da so bili angleški kapitalisti in dični član II. Internacionale udarjeni po mošnjičku! To je bil edini zločin mežiških delavcev in kmetov. Dali se niso odirati in **to je po dr. Korošcu, nezdružljivo z interesi države!** Čudni so ti državni interesi!

Da, interes kapitalistične države je odiranje delavcev in kmetov. Kdor pa se bori proti temu odiranju in za koristi delavcev in kmetov, ta je komunist.

Beležke.

Velik uspeh Delavsko Kmečkega Republikanskega Bloka pri občinskih volitvah v Splitu. — Lista KDKB je dobila 1248 glasov in 7 odbornikov, medtem ko radičevska 10 odbornikov, federalisti 7, demokrati 6, klerikalci 1, radikali 2 in lista župana Tartaglie 8. *V Splitu so mase delavcev in kmetov glasovale za listo DRKB* kljub temu, da so bili pri zadnjih občinskih volitvah (pred tremi leti) mandati DRKB razveljavljeni! Splitski proletariat *ni klonil,* temveč vztrajal *v borbi!* Sledimo njegovemu vzgledu!

Katoliška cerkev, ki je — kot pravijo — božja ustanova, je v resnici **dekla imperializma.** Tako poroča »Domoljub«, da je papež hotel imenovati nekega zamorskega duhovna za škofa v Ugandi, pa je angleška vlada protestirala, ker se boji za svojo oblast v kolonijah (t. j. se boji, da zamorski škofje ne bi bili tako zvesti njeni lakaji kot so beli škofje). Papež seveda se je udal angleški vladi. »Domoljub« sicer pravi, da cerkev lahko za nekaj časa počaka, mi pa pravimo, da ji ne bo treba dolgo čakati, da jo bodo zasužnjeni kolonialni narodi kot pomočnico imperialističnega izkoriščanja rešili vseh skrbi zanje . . .

V Romuniji je Bratianova vlada izgubila zaupanje tajnih sil regentskega dvora in je morala odstopiti. Na vlado je prišla opozicionalna tkzv. »kmečka« vlada pod vodstvom Maniu-a.

Del. pevsko društvo »Cankar« priredi 11. decembra to je na dan desetletnice smrti pisatelja Iv. Cankarja proslavo. Literarnemu delu proslave bo sledil koncert društvenega zbora, ki bo izvajal novejše zborovske skladbe. Želeti bi bilo, da se delavstvo udeleži te proslave, da se tako oddolžimo spominu velikega proletarskega pisatelja Iv. Cankarja. Obenem prosimo sorodne kulturne organizacije, da vsaj na ta večer ne prirejajo sličnih prireditev. Proslava se bo vršila v dvorani »Filharmonične družbe«.

Komunistični proces v Ljubljani.

Ss. Wankmüller in Kastrinova oproščena.

V torek, 20. nov. se je po dvainpolmesečni preiskavi vršil pred ljubljanskim deželnim sodiščem ob številni udeležbi delavske publike proces proti sodrugu Francu Wankmüllerju in sodružici Pavli Kastrinovi. Vse prizadevanje režima, da bi ustvaril velik proces aretacija 33-ih, na desetine preiskav v Ljubljani in celi Sloveniji, ojačenje politične policije vse je zgrešilo svoj cilj. Ostale sodruge so vse morali izpustiti in sodne preiskave proti njim ustaviti, le **dva** sta prišla pred sodni stol in še ta dva **ne** morebiti zaradi kakega dejanja, temveč eden kot **urednik »Enotnosti«,** druga kot **sodelavka** pri upravi »Enotnosti«!

Kaj pravi obtožnica?

Franc Wankmüller, ključavničar, že kaznovan po zakonu o zaščiti države l. 1924. na pet mesecev v Mariboru, in Pavla Kastrin, še nekaznovana, sta obtožena, da sta v zadnjem času v Ljubljani podpirala v naši državi obstoječe tajno udruženje, ki ima za namen propagando komunizma. Razlogi: Kakor povsod drugod tako tudi v naši državi obstoja organizacija, ki si je osvojila komunistična načela, ki jih skuša po navodilih iz Moskve revolucionarnim potom uveljaviti. V naši državi deluje radi zakona o zaščiti države seveda tajno, vendar nepretrgoma in vztrajno. Predvsem dokazuje to številna ilegalna kom. literatura in časopisi, tiskani največ v srbohrvaškem jeziku kot n. pr. »Komunist«, »Klasna borba«, »Mladi boljševik«. Taka tajna kom. org. obstoja tudi v Ljubljani. Vsled njenega v zadnjem času, zlasti pa po dogodku z dne 20. junija v Narodni skupščini, povečanega delovanja opozorjena oblastva, so podvzela pri več prononsiranih komunistih in v Delavskem Domu hišne preiskave ter našla zlasti v uredništvu lista »Enotnost« in poleg se nahajajoče sobe vse polno komunistično-revolucionarnega in še več komunistično organizatornega materiala. Ves ta material jasno dokazuje, da je bila ljubelj. org. v svojem delovanju jako živahna ter, da jes vojo aktivnost nanašala na celo Slovenijo, ustanavljajoč zlasti v industrijskih centrih svoje »celice«. Vsled izborne organizacije, ki je poslovala v največji tajnosti in vsled že v naprej za vsak slučaj pripravljenega zagovora, se seveda poedincem ni moglo dokazati kakih konkretnih protizakonitih dejanj ter se je za to kazensko postopanje, zoper več obdolžencev moralo ustaviti. Tudi obdolženca Wankmüller in Kastrinova zanikata vsako krivdo. Sledeče okolnosti pa dokazujejo, da sta bila o vseh podrobnostih kom. delovanja točno poučena in da sta kot taka v stranki tudi delovala. Obdolženec Wankmüller je prevzel uredništvo »Enotnosti«, potem ko je prejšnji urednik Albert Hlebec odpotoval v Moskvo na konferenco komunistične internacionale, kar je brezdvomno dokazano iz pisem, ki jih je slednji poslal na nek naslov v Ljubljano in katera pisma so se našla v sobi poleg uredništva »Enotnosti«. Obdolženka Kastrinova pa je v zadnjem času pomagala pri upravniških poslih tega lista. **Oba sta torej dokazano sodelovala pri listu »Enotnost«, ki je, dasiravno izhaja — pod videzom legalnosti, organ tajne kom. stranke.** (Podčrtalo uredništvo). To namreč je brez ozira na njegovo vsakokratno tendenco v poedinih člankih brezdvomno dokazano tudi po dejstvu, da se je našlo v uredništvu v sosedni sobi tudi več brzojavk inozemskih komunističnih udruženj, **naslovljenih na uredništvo »Enotnosti«** in sicer češka brzojavka Akcijskega odbora sekcije kmetske internacionale na Češkoslovaškem in francoska brzojavka poljske neodvisne kmetske stranke iz Varšave z dne 25. junija 1928. Ena izmed tozadevno najvažnejših najdb pa je pismo okrajnega vodstva za Koroško avstrijske komunistične stranke na redakcijo »Enotnosti« z dne 11. I. 1928. in odgovor uredništva »Enotnosti« na to pismo. Vse podrobnosti tega odgovora tako glede storilca kakor tudi glede časa so sicer neznane. Navzlic temu je pa važen dokument, ki v zvezi z ostalimi najdbami in okolnostmi z vso silo govori, da je ravno uredništvo »Enotnosti« bilo žarišče vsega kom. gibanja pri nas ter posredovalna vez naših komunistov s komunisti iz inozemstva. Za krivdo obdolženke Kastrinove pa govori tudi dejstvo, da se je na njenem stanovanju našlo 33 komadov bolgarske propagandne brošure: »Borbite na makedonski narod za osloboždenie«, glede katerih se obdolženka zagovarja, da jih je pred časom prinesel nek delavec za stari papir.

Kako je postopala policija?

S. Wankmüller: Ne smatram se krivega. V kapitalistični državi pod zakonom o zaščiti države ni nobene pravice za delavce. 1. sept. sem bil na socialističnem shodu in po njem sem se podal v gostilno Delavskega doma. Cela truma policistov je prišla in aretirala vse. Med eskortiranjem na policijo so nas odvedli nazaj, da izvršijo preiskavo. Za to preiskavo niso **imeli nobenega odloka.** Premetali so vse, a nič našli. Niti po preiskavi **niso napravili protokola.** Na moj protest je rekel eden izmed njih: **Ustava je eno, mi smo drugo.** Pri drugi preiskavi drugega dne dopoldne so vse odprli in pobrali vse vprek, kar je papirju podobnega. No, v Jugoslaviji se pod režimom zakona o zaščiti države že 8 let tako pleni delavska imovina in delavstvo muči. Čudim se le temu, kako gazijo zakon. Zahteval sem, da se ugotovi, **kaj je zaplenjeno in kje je zaplenjeno.** Šef preiskave je to odbil in zapisal na reverz **»razni spisi«.** Čez 30 kg papirja so zaplenili in napisali »razni spisi«. **S preiskavo, ki se vrši na tak način, se lahko inscenira komunistični proces. In napad na »Enotnost«** ter ves ljubljanski proletariat dne 1. sept. t. l. je le en člen v verigi nasilij. Policija nas je nato držala **5 dni** in nas ni predala sodišču, kar bi morala storiti v 48 urah. **To smo izsilili šele z gladovno stavko.** Zato dvomim sploh v avtentičnost materiala, ki ga je policija prinesla sem

Objavljene brzojavke.

Zagovornik s. Lemež predloži 27. št. »Enotnosti«, v kateri sta objavljena **oba telegrama,** ki sta služila obtožbi kot vogelna kamna. Predsednik prečita dotični članek iz »Enotnosti«.

Material.

Po policijskem poročilu z dne 6. sept. se je našlo v sobi uredništva »Enotnosti« le 2 izvoda prepovedanega lista »Makedonsko delo«, medtem ko se je v sosednji sobi našlo »Klasno borbo«, »Komunista«, »Mladega boljševika«, biletene, resolucije raznih ilegalnih organizacij napram sklepu Kom. internacionale v pogledu saniranja KPJ, proglas COSKJ za mednarodni mlad. dan 2. sept., okrožnico BCK, troje maskiranih pisem, dve pismi Alberta Hlebca. — Nato sta še dva dodatna policijska poročila. Zadnje omenja 1 izvod letaka SKOJ, katerega več izvodov se je našlo nalepljenih v noči na 3. sept. v Trbovljah, a se razširjevalcev ni dalo izslediti.

Po govoru zastopnika drž. pravdništva, ki ni šel preko okvira obtožnice, je sledil

zagovor s. Lemeža:

Komunističnih procesov je v zadnjem času vse polno. Končno smo tudi v Ljubljani prišli do tega procesa. Obetajo se še novi z ozirom na priprave policije. **Forsiral se je kom. proces, v katerega naj bi bili zapleteni vsi poznani komunisti v Ljubljani.** To je razvidno iz velikega števila preiskav okrog 1. sept. V Trbovljah so se celo koncentrirale velike čete orožnikov, ki so ponoči ob 2. in 3. uri obiskavali stanovanja rudarjev. Značilno je tudi, kar se je zgodilo meni, da se je preiskava delala po odvetniških spisih in vsej pisarni, **s čimer se je prekršila tajnost odvetniškega posla.** Tudi način preiskave v Delavskem domu, kjer se ni ugotovilo, kje so se našle posamezne stvari, je nezakonit. Seveda potem policija trdi, da se je to našlo tam in to zopet tam, a pri taki množini materiala se brez dokumentarične ugotovitve na licu mesta ni mogoče zanesti na te trditve.

Zakon o zaščiti države je napravil iz te države **ječo,** v katero ne pride nič o novih socialnih in kulturnih stremljenjih, s katerim se peča sicer ves kulturni svet, vsi njegovi prosvitljeni duhovi. Dočim danes cela Evropa pošilja v Rusijo svoje največje predstavnike, je za nas vsa Rusija zaprta, do zadnjega časa je bila zaprta celo za znanstvene institucije. **Zakon o zaščiti države prikazuje komunistično gibanje kot zločin. Mi smo upravičeni ob vsaki priliki in na vsakem procesu protestirati proti temu, da se stavlja v isto vrsto z navadnimi zločini to veliko človečansko idejo osvoboditve onih, ki ustvarjajo vse bogastvo tega sveta.**

Ta proces moramo pogledati tudi z vidika mednarodnega položaja. **Anglija** vodi glavno borbo proti Rusiji, v kateri se uveljavljajo ideje komunizma v gospodarskem, socialnem in kulturnem oziru. Anglija v zvezi s Francijo organizira veliko odločilno borbo proti Sovjetski Rusiji, ki se vedno bolj konsolidira, ki je v produkciji prekoračila že daleko predvojni nivo. Angleški imperializem se tega boji, kajti to je **dokaz, da je novi sistem sposoben ne le obnoviti, temveč naprej graditi in obenem boljšati položaj celokupnega prebivalstva.**

Priprava vojne proti Sovjetski Uniji pa zahteva borbo proti vsem tistim, ki simpatizirajo z Rusijo in ki so nekaki predbojevniki teh idej v drugih državah. Vojno proti Rusiji naj bi vodile vzhodne evropske in balkanske države po načrtu Anglije in Francije. N. pr. obiski francoskih generalov. **Nova vlada Maniu v Romuniji je nastopila na intervencijo francoskega in angleškega kapitala. itd. Odtod ves novi val reakcije proti delavskemu gibanju.**

V onih državah, kjer vlada meščanska demokracija se sicer tudi ustvarjajo komunistični procesi (n. pr. v Franciji), na Balkanu pa se vsak pokret, naj bo še tako nedolžen, proglaša za državi nevarnega. In če naj bo to, kar nam je predočeno na tem procesu, državi nevarno, potem ne dam na tako državo nobenega ficka.

List »Enotnost« je list, ki legalno izhaja, se legalno tiska in že iz tega razloga se to, na čemer je zgrajena obtožnica, ne more smatrati kot nikak temelj. Brzojavke so bile objavljene in so šle skozi cenzuro. Iz ničesar ni razvidno, da so to udruženja kmetov komunistična. Znano je, da je na Poljskem kom. gibanje ilegalno in bi tajna organizacija sigurno ne pošiljala brzojavk, jasno podpisanih v inozemstvu. Pismo iz Koroške od avstr. kom. stranke datira od začetka leta, ko je Wankmüller komaj prišel v Ljubljano.

Če je imela Kastrinova v posesti tiste makedonske brošure, to še ni kaznjivo. Če pa je imela namen razširjanja, potem pa moramo prej **poznati vsebino te brošure.** Če bi policijo vprašali, kdo jo je prečital, bi sigurno prišla v zadredo. Mi ne vemo, ali sploh ima kako protizakonito vsebino.

Imamo razsodbo najvišjega sodišča, da za tiskovine ne velja več zakon o zaščiti državi, temveč zakon o tisku. Če bi bilo vse omenjeno podano, bi morali še ugotoviti, ali je brošura formalno prepovedana, sicer **ni** ilegalna in ni kaznjiva.

Smatram obtožbo kot čisto režimsko obtožbo, ki je možna samo pod današnjim polit. pritiskom v državi, ko se vsako opozicionalno gibanje smatra kot subverzivno.

Razsodba.

Oba obtoženca **se oproščata od obtožbe.** Razlogi: Opravičena je **domneva,** da sta obtoženca, ki sama priznavata, da sta komunističnega mišljenja, tudi konspirirala, vendar je vse dokazno gradivo tako nesklepčno in indicije niso tako tehtne, da bi se jih moglo smatrati kot dokaze, da sta vršila kaka dejanja in podpirala tajna udruženja ali propagirala komunizem.

Protestiramo!

Protestiramo proti zakonu o zaščiti države, ki omogoča reakcionarnemu režimu, da **pleni, da preiskuje,** da **zapira!**

Protestiramo proti režimu, **ki hoče uničiti našo »Enotnost« s tem, da ogroža vse njene urednike in upravnike s pavšalno sumnjo, češ, »Enotnost« je v zvezi s tajno komunistično stranko!**

Protestiramo proti policiji, ki še danes, ako ravno je proces že končan, drži v rokah zaplenjene dopise, bloke, časopise itd., imovino uredništva »Enotnosti«!

Protestiramo proti vsem tem iz strahu pred proletariatom in iz sovraštva do proletariata izhajajočim preganjanjem!

Pozivamo delavce in kmete, da se vzdramijo, strnejo v bojevne vrste in stopijo v boj proti zakonu o zaščiti države!

Pred delavstvom skrivajo!

O kongresu URSa slovenski socialistični in ursovski listi najprej niso poročali. Končno vendar sta »Delavec« in »Delavska politika« od prejšnjega tedna objavila neko poročilo. In **kako** poročilo! Iz »Delavčevega« uvodnika ni ničesar drugega posneti, kot, da je kongres **sklenil soglasno z vso odločnostjo, da se linija strankarske neodvisnosti mora upoštevati in braniti,«** in pa, da se je izvolil nov odbor (Bračinac, Krekič, Kotur, Stanko, Haramina in Pfajfer). V ostalem pa ves uvodnik, ki je poln vsemogočih fraz, pohval in superlativov (»velepomembni kongres«, »prava linija«, »resno in stvarno presojanje« itd. itd.) **ne pove ničesar,** ničesar o kritiki dosedanjega vodstva URSa, ničesar o debati glede razmerja k delavskim zbornicam, ničesar o predlogih in nazorih, ki so se na kongresu pojavili. Vse to **zamolčujejo pred slovenskim delavstvom, da bi se ne moglo orientirati v teh vprašanjih in da bi ne moglo zavzeti svojega stališča.** (Vse naj bi delavstvo prepustilo popolnoma njim, birokratom na strokovni komisiji!). — Omembe vredna v tej zvezi je še neka druga stvar. Plenarna seja Ujed. Saveza Železničarjev dne 30. sept. je na pritisk železničarjev iz Hrvaške sprejela neko **resolucijo o stanju, ki vlada v delavskih zbornicah.** V tej resoluciji se sicer na zelo polovičarski način protestira proti režimski in protidelavski politiki delavskih zbornic. Toda — in to je najbolj zanimivo — glavno glasilo »Ujedinjenega Saveza železničarjev« **ljubljanski »Ujedinjeni železničar« te resolucije sploh ni objavil, tako da slov. strok. organizirani** železničarji zanjo sploh ne vedo. Izgleda po vsem tem, da so hoteli s to resolucijo le pomiriti opozicionalne hrvaške železničarje, v javnosti pa kolikor pomoče zatušati celo zadevo, ki bi bila socialpatriotski birokraciji neprijetna. **Pred delavstvom skrivajo!**

Za enoten boj železničarjev za kruh in pravice.

Neodvisna »Centralna Sekcija Saobraćajnih radnika Saveza R. M. i O. J.« v Beogradu je 21. oktobra sklenila sklicati *za 1. in 2. dec. v Beograd konferenco vseh delavskih zaupnikov vseh železniških delavnic, kurilnic in sekcij,* katera konferenca naj bi se poleg priprave za bodoče volitve zaupnikov pečala z delavskim pravilnikom, s pravilnikom o penzijskem fondu, z vožnjo in s povišanjem plač v zvezi s čl. 232. fin. zakona za novo proračunsko leto, z vprašanjem odtegljajev prispevkov za nabavljačke zadruge i. dr. Po konferenci naj bi 3. dec. šli zaupniki *v intervencijo k ministru prometa in gener. direktorju glede vseh teh vprašanj.* Z ozirom na to, *ker bi bilo neprecenljive važnosti za železničarje in njih interese, ako bi v tej intervenciji nastopili njihovi predstavniki IN VSE DRŽAVE IN ENOTNO,* je Centralna Sekcija 31. oktobra povabila tudi *Ujedinjeni Savez Železničarjev, da pridejo na to konferenco tudi delegati zaupnikov, ki pripadajo Savezu.*

Centrala Ujed. Saveza Žel. pa je, namesto da bi *v jasnem interesu železničarjev odobrila skupno konferenco in skupno intervencijo,* sklicala za *1. dec. železničarsko konferenco delegatov vseh podružnic USŽJ v Brod,* na kateri naj bi se razpravljala v glavnem ista vprašanja. »Centralni Sekciji« pa je centrala Saveza odgovorila 7. nov., da se pozivu z ozirom na to svojo konferenco ne more odzvati, *medtem KO GLEDE SKUPNE INTERVENCIJE SPLOH NI ODGOVORILA!*

Takoj se nam vsiljuje vprašanje, ali ni morda konferenca v Brodu sklicana ravno v to svrho, da se je našel povod odkloniti povabilo Centralne Sekcije?

V tej s

Demokratsko-klerikalna kšeftarska sloga.

Seja ljubljanskega občinskega sveta dne 20. nov.

Glavna je bila zadeva mestne elektrarne, katere upravni odbor je oddal za 8 milij. del v svrho povečanja elektrarne. Dr. Gregorič se je pritožil, da ta odbor ni bil upravičen k tej oddaji in da mora vsa zadeva pred občinski svet. V debati na nastopila **tudi ss. Lemež in Gustinčič,** ki sta s svojo kritiko kšeftarstva pri tej oddaji del vzbudila **pravi vihar razburjenja med klerikalci in demokrati.** V svojih izvajanjih sta sodruga razkrila sledeče:

Dela so bila že oddana in vsa stvar je že bila sklenjena pred sejo in je **je komedija,** da pro forma o tem še razpravlja občinski svet. Medtem ko je bila najnižja ponudba za oddana dela 6,800.000 Din, so se dela oddala za 8,122.000 Din (po podatkih ing. Sonca). **Čemu naj občina plača skoro 1,400.000 Din več kot je treba?** Samo zavoljo **nečednih kšeftov demokratov in klerikalcev!**

S. Gustinčič se je v svojem govoru podrobno pečal z ozadjem take oddaje del, z izvedeniškim mnenjem dr. Vidmarja, za katero se krijejo klerikalci in demokrati, in ki je zvezano z reklamo za gotove firme, izvedenec sam pa je konkurent občine. **Obe meščanski stranki, demokrati in klerikalci, ki se hočeta sicer v deželni in državni politiki raztrgati in požreti, se ližeta v ljubljanskem občinskem svetu samo zavoljo masla, ki ga imata obe na vladi.** S tako razširitvijo elektrarne bodo občani na **kšeftarski način očiščeni za vsote, ki gredo v milijone in katerih višina se danes ne da še z gotovostjo ugotoviti.** Med govorom in po govoru s. Gustinčiča so klerikalci in demokrati zagnali divji krik in župan je dal obema sodrugoma **ukor** radi očitanja kšeftarstva.

Tako so klerikalci in demokratje zopet **vrgli v žrelo tujemu kapitalu in spravili v svoje žepe 1,400.000 Din. obenem pa si pri elektrarni pripravili teren še za nadaljne tak kšefte.**

V vprašanju **odpiranja in zapiranja trgovskih in obrtniških lokalov** je stavil s. Gustinčič **nujni predlog.** Velika večina ignorira predpise znane naredbe velikega župana. Mestni magistrat pa je na prijave policijskih organov poslal kršiteljem naredbe **le pismene opomine, namesto da bi jih kaznoval z denarno globo,** kot to predpisuje naredba. **Na prijave Zveze privatnih nameščencev pa magistrat sploh ni postopal.** Po izjavi nekega magistratnega uradnika se pa v zadnjem času tudi na policijske prijave ne postopa, češ, »ker bo sedanja naredba izmenjana«. Na ta način magistrat daje potuho trgovcem, da omenjeno naredbo sabotirajo. Zato predlagam, da se postavi poseben odbor, h kateremu naj se pritegne zastopnike strokovnih organizacij, ki naj kontrolira kršitve in predlaga kazni obč. svetu.

Klerikalni in demokratski trgovci, ki so jih žal tudi nameščenci pri volitvah poslali v ta občinski svet, so seveda **složno odklonili ta predlog.**

Z ozirom na namero, da **se likvidira občinska preprega v Jami,** ki gre za tem, da bodo občino izkoriščali ljubljanski Pepeti Turki, je s. Lemež stavil **posebno interpelacijo,** na katero bo odgovoril župan na prihodnji seji, ki se bo vršila **prihodnji teden.**

IZIDI OBČINSKIH VOLITEV V LJUBLJ. OKOLICI.

Moste: Klerikalna Kamnikar-Trškan-Kremžarjeva lista 437 glasov (20 ob.), demokratska 282 glasov (13 odb.), abstinenca je znašala okrog 45 odstotkov. Delavska lista je bila kot znano razveljavljena. **Mnogo delavstva je šlo volit ti dve listi, nekateri zato, ker demokrate bolj sovražijo kot klerikalce, nekateri pa narobe.** Kdaj bo naše delavstvo nehalo nasedati obljubam in lepim besedam meščanskih demagogov in prišlo do spoznanja?

V Št. Vidu nad Ljubljano ni bilo delavsko-kmečke liste, čemur je kriva pasivnost tamošnjih zavednejših proletarcev, ki se šele tik pred volitvami zganejo. To pot so se zganili prepozno. SLS ima 15 odbornikov, drugi 10.

Tudi v **Medvodah** iz istega razloga ni bilo delavsko-kmečke liste.

Dev. Mar. v Polju: SLS 286 (9), kršč. soc. 56 (2), Delavska zveza SLS 120 (4), **delavsko-kmečki blok 116 (3),** socialisti 92 (3), SDS 131 (4). Delavsko-kmečki blok je imel tudi v prejšnjem obč. odboru 3 mandate, socialisti pa nobenega, ker so tu nov pojav. Socialisti so dobili gros svojih glasov v **Zalogu in sicer v glavnem na** račun meščanskih strank. V nadaljnem toku dogodkov bodo ti delavci, ki gredo na levo, že spoznali pravo proletarsko pot. Veliko število naših sodrugov je bilo izbrisanih iz vol. imenika, a se ni dalo popraviti, **ker se niso o pravem času pobrigali za reklamacije. Nauk za sodruge iz vseh krajev!**

Zgornja Šiška: SLS 114 (5), Zakotnikova lista (blizu SDS) 223 (11), SKS 89 (4), **Splošna delavska lista 114 (5).** Na to listo so se združili vsi zavednejši delavci. Takoj v začetku so nekateri starokopitneži izigrali predlog naših sodrugov, naj se lista imenuje Delavsko-kmečki republikanski blok, nakar je potem bila celokupna agitacija za delavsko listo zelo slaba.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Izostalo **je zopet mnogo gradiva,** zlasti dopisov in mednarodnega pregleda, med drugim tudi že pripravljeni izkaz prispevkov za žrtve reakcije.

Pozor! — Trbovlje. Izgubil sem dne 15. novembra 1 zavoj usnja za 1 par ženskih čevljev iz teletine in 1 par ženskih boks čevljev, še ne dogotovljenih (vrednost 280 Din). Pošten najditelj se naproša, da odda zavoj **proti nagradi v »Rudarskem domu«.**

= Velja za vse evropske države,

razen Rusije =

Tako je pisano na potnih listih, ki jih izstavljajo naše oblasti. Lahko dobiš potni list, če imaš srečo, za Portugalsko ali Albanijo, a v Rusijo ne smeš. Tam vladata kladivo in srp, delavec in kmet. Pohujšali bi se naši državljani, okužili z neozdravljivo boleznijo. Zagrozijo ti z zakonom o zaščiti države, I. člen, do 20 let robije.

Včasi pa le komu uspe, da odide v Rusijo. Uspe mu tudi, da se vrne, čel. z vsemi udi. Le nekoliko okužen je, okužen z navdušenjem nad razvojem prve delavsko-kmečke države.

Tako se je v nedelo (18. t. m.) vrnil iz Rusije *direktor belgrajskega državnega gledališča dr. Branko Gavella.* Umetniški teater (Hudožestveni teatr) v Moskvi je koncem oktobra slavil 30 letnico svojega obstoja. To gledališče je po svoji dovršeni umetnosti prvo na svetu, zato je proslavi prisostvovalo mnogo izvenruskih umetnikov in delegatov, ki so bili vsi sovjetski gostje za ves čas proslav. Tako je povabljen tudi dr. Gavella. On je direktor državnega gledališča, torej ni komunist; udeležil se je proslave le kot »človek od teatra«, ki si je predvsem želel ogledati razvoj ruske igralske umetnosti. Napisal bo o svojih vtisih brošuro, a v razgovoru po povratku je govoril o splošnih vtisih:

»Dojem, ki ga je napravila Moskva name, je v *vsakem* pogledu *globok* in *odličen.* Na vseh straneh opazis intenzivno delo v urejevanju. Opazil sem vse težkoče problema, ustvariti novo kulturo in novo življenje, ali *velika energija zmaguje vse.* Ugajalo mi je zlasti to, da v Rusiji ne zapirajo oči pred težkočami, da so pronikli globoko v lastne nedostatke in da jim je do danes glavno geslo: *samokritika* (= ocenjevanje samega sebe). To je vodilno načelo vsakega poedinca, ker si je vsak v svesti, da *mora* delati na ustvarjanju *velike bodočnosti.* Vsi, ki so gledali veličastno parado na Rdečem trgu in ki so gledali nepregledne množice vojakov, kako so defilirali v najpopolnejšem redu in disciplini, vsi, ki so gledali to, so lahko konstatirali *samo* naslednje: te velike discipline ne vzdržujejo s korobačem, *temveč z inteligenco in kulturo!* In to se je kazalo ne le pri vojakih, marveč tudi pri nepreglednih množicah, ki so tega dne ploskale *svoji* vojski na Rdečem trgu. Že ta dojem sam je neizbrisen.«

Tako govori o Rusiji, o ruski delavsko-kmečki vojski dr. Gavella, direktor *državnega,* prestolnega teatra. Njemu pač lahko verjamejo tudi tisti, ki vedno pljujejo na Sovj. Rusijo. Dr. Gavella je v Moskvi celo *javno predaval;* pri nas bi vsakega, ki bi prišel iz Sovj. Rusije predavat v Jugoslavijo, vrgli v Glavnjačo, mu polomili kosti ter ga vrgli v Donavo. Dr. Korošec, ki je minister policije in včasi tudi mašo bere, bi blagoslovil tako dejanje. Zakaj teror in nesvoboda vladata *v vseh evropskih državah,*

razen Rusije.

Tone Čufar:

Za nas.

Za nas,
ki smo v tovarnah, temnih rovih,
za nas,
ki smo v kasarnah, na brodovih,
za nas,
ki delamo, ustvarjamo, gradimo,
se mučimo, znojimo, krvavimo,
za nas,
plebejce naših dni
vstajenja ni.

Smrt nam je dana mesto življenja,
mesto svobode suženjstva spone,
naše trpljenje nikdar ne jenja,
v tužni bolesti nam dan vsak zatone.

Še bomo v robstvu črnem tonili,
pred gospodarji — mogotci klonili,
za njih blagostanje iz src krvaveli
vse do takrat,
dokler človek orjak
ne vstane iz spanja v mračni globeli,
dokler sestra poslednja in sleparni brat
se ne znajde v borbi za nove svetove
in v srdu plamtečem raztrga okove,
ki vklepajo duh naš in naše moči,
nas drgnejo silno; da svet krvavi,
vzdihuje, proklinja, solzi se, ječi
pod jarmom vsega, kar treba je streti,
kar kliče po naši pravični osveti.

Mi, maščevalci grenke krivice,
oznanjevalci ljubezni, pravice,
mi hočemo vstati,
življenje spoznati;
mi bomo vstali,
svet prekovali
v dom prostih ljudi,
ki tirja ga čas,
v katerem bo mesta za nas
in za vse, kar živi . . .

Kaj pišejo delavci in kmetje?

SLOVENSKI DELAVCI, ZAVEDAJMO SE SVOJIH DOLŽNOSTI!

Strajk v Bizjakovi tovarni keksov v Zagrebu.

O priliki štrajka v tej tovarni so se zgodile stvari, ki jih mora vzeti vsa slovenska proletarska javnost, zlasti pa ves zavednejši proletarijat z žalostjo in ogorčenjem na znanje.

Gospod Bizjak et comp. so imeli prvotno le tovarno v Rogaški Slatini. Ker je bilo tam delavstvo sploh, posebno delavke, jako poceni, so ti gospodje hitro napredovali v profitih, postali celo dvorni dobavitelji in tudi v Zagrebu ustanovili tovarno, kjer je bilo zaposlenih okrog 60 delavk in okrog 15 delavcev.

Tukaj v Zagrebu pa nima g. Bizjak toliko sreče kot v Rogaški Slatini. Delavci in delavke te tovarne so se začeli zavedati in neodvisni strok. org. živilcev se je posrečilo **organizirati jih.** Ko se je delavstvo organiziralo, je hotelo zboljšati svoje delovne pogoje **in je zahtevalo, da se po zakonu izvolijo zaupniki.** G. Bizjak ni tega dopustil in izbruhnil je **štrajk.** (Glej obširno poročilo v »Borbi« in notico v prejšnji »Enotnosti«.)

Poleg aretacij stavkujočih se je zgodilo tole: »Milostljiva« gospa Bizjak se je odpeljala z avtom v **Rogaško Slatino po tamošnje delavke kot štrajkbreherice.** Te slovenske delavke so bile najbrže vesele, da se z avtom vozijo v Zagreb **in se niso niti najmanj zavedale, da gredo v Zagreb še tisti suhi kruh jemati iz ust hrvaškim delavkam, ki se zanj borijo.**

Lahko je bilo g. Bizjaku dati zapreti sodruge in sodružice, **ko ima v Sloveniji na rezervi dosti poceni delavstva in štrajkbreherjev!** Ali naj dopustimo in gledamo kar brez vsega **to žalostno in sramotno vlogo,** ki jo je tu igral en del slovenskega delavstva?

G. Bizjak je izjavil, da bo samo slovensko delavstvo zaposloval tudi v Zagrebu in da noče hrvaškega. Zakaj? Zato, ker je hrvaško delavstvo mnogo bolj zavedno in organizirano, ker se ono opira na močne neodvisne strokovne organizacije, ki vodijo **delavsko politiko razrednega boja proti kapitalu!**

Da omenimo tole: **G. Bizjak zaposluje delavke po 17 Din na dan! Mi vemo, da buržuj izda za svojega psa več kot 17 dinarjev na dan!** Ravno g. Bizjaku je nedavno pobegnil pes in on je razpisal **nagrado 1000 Din** onemu, ki psa nazaj pripelje. In v resnici je tistemu dal 1000 Din in še službo vratarja povrhu. **Tu se vidi, kako buržuj ceni psa, a kako ceni delavstvo! Kako dolgo bo še tako?**

Nima g. Bizjak slovenskih delavcev in delavk, zato rajši, ker so lepši, ne, temveč **zato ker so nezavedni.** Videl sem celo nekatere fante in može, ki so bili pripravljeni s kladivom, palicami in sekirami varovati svoje štrajkbreherice, ko so se vračale domov, da ne bi od stavkujočih dobile zasluženo plačilo.

Sramota za nas slovenske delavce! Sodrugi steklarji v Sv. Križu (Rogaška Slatina) so lepo vztrajali v svojem skoro štirimesečnem boju. Začelo se je daniti tudi v Rogaški Slatini, toda treba je v okolico, med vse proletarce in proletarke in jih podučevati in organizirati. Ne rabimo od delodajalcev hvalo, kako da smo pridni, **ampak zahtevajmo boljše plače in boljše delovne pogoje, pa ne bo g. Bizjak več z avtom vozil v Zagreb štrajkbreherjev, ko je tu dosti brezposelnih. Mi se moramo bratsko boriti s hrvaškim delavstvom ramo ob rami ne pa, da smo grobarji mezdnih gibanj.**

Oko, ki to gleda.

STROKOVNA KONFERENCA V MARIBORU.

Dne 12. nov. se je vršila v Mariboru v Ljudskem domu konferenca, ki jo je sklical tajnik Strok. komisije Stanko. Poleg zastopnikov železničarjev so bili tudi zastopani živilci, oblačilci, priv. nameščenci in opći ratnički savez. **Vse točke dnevnega reda so bile: »udrihanje po komunistih.** Referenti: **Stanko, Bibič, Pelikan** (in deutscher Sprache) ter direktor ljudske tiskarne gosp. Ošlak.

Obširno kritiko *komunistov je dal referent Strok.* komisije Stanko. Poročal je sledeče: Dosedaj že imamo v Sloveniji skoro sedemtisoč organiziranih. Posebno moramo paziti, da se bo **pametna politika vodila** (če ne se lahko vladna korita prevrnejo). Potožil je tudi čez steklarje, da so sicer štrajk dobili, samo koštal je veliko. Rudarji so se začeli pri patrijotih in pri Arhu kar trumoma organizirati (?). **Železničarji pa baje že delajo v treh podružnicah patrijotom opozicijo; krivi temu so pa neodvisni (ki sicer nimajo nič, kot pravi Stanko), ki so že duha spoznanja sem gor zanesli.** Sploh pa, katere podružnice se ne bodo pokoravale »befelom« Stankota, **bodo razpuščene, ali pa si naj svojo organizacijo ustanove. Ne gre pa to, da bi podružnice zahtevale od centrale, da se skliče drž. konferenca delavskih zaupnikov.** Buda Milutinović bo že dobil zaslužen odgovor za vabilo na skupno konferenco! **Prihodnje leto se bodo vršile tudi volitve v Delavsko zbornico, kjer se pri sestavljanju kandidatnih list mora strogo gledati, da ne pride na listo kaka neposlušna ovca.** Volitve delavskih zaupnikov se bodo vršile januarja, pa te so itak nula po Stankotovem mnenju, ker pri zaupnikih se ne razdeljuje denar kot v delavskih zbornicah. Ko se **je malo jeze zmebil čez »Enotnost«** nam je še povedal o kongresu Ursa v Zagrebu. Povedati nam pa ni hotel, **zakaj je zagrebška direkcija imenovala člane USŽJ v upravo bolniškega fonda.** Hotel je še povedati **o enotni fronti komunistov in Pribičeviću, pa ni šlo, ker se mu je vse smejalo.**

Dobil je besedo g. Ribič, ki se je hudo razburil nad navzočimi delavci. **Ozmerjal je s. Čanžeka, zakaj da je poročal, da so se na kongresu Ursa v Zagrebu kregali, ker po njegovem mnenju delavci ne smejo kaj takega vedeti, kako se reformistični birokrati za korita kregajo.**

G. Pelikan (schwarz-rot-gold) se je tudi močno razburil nad navzočimi delavci, ker niso verjeli reformističnim frazam, da jih je začel zmerjati z »goflami«. **Navzoči delavci so ga prijeli za take besede** in se je končno moral kesati svojih žaljivk.

Četrti referent g. Ošlak pa pravi, da nam bo kar resnico povedal, zakaj se pravzaprav danes gre: »Konferenca ni bila zato sklicana, za kar ste se do sedaj prepirali, ampak **da dobi Ošlak mandat mariborskega delavstva, da lahko nastopa pri del. zbornici, da se tudi v Mariboru zgradi delavsko kopališče** (po zagrebškem **receptu).** Ker ima zlati ključ del. zbornice čudovito moč, saj se je na njega obesilo en milijon Din . . . .

Navzoči delavci so povdarjali potrebo velike dvorane in prostorov za strok. organizacije, **vsak luksus pa energično odklanjajo.**

Delavci Maribora! Spreglejte in naženite popačevalce marksizma ter vzemite organizacije v svoje proletarske roke. — Delu čast in oblast! — **Izvoljen delegat.**

† SODRUG JERNEJ ISKRA.

Zavedni delavci in kmetje iz Bohinja sporočamo, da je naš sodrug Jernej Iskra prišel v smrt na nepojasnjen način. V nedeljo popoldne so ga ljudje še videli živega. A v ponedeljek zjutraj so ga našli mrtvega blizu njegovega stanovanja v mali vodi poleg Save. Samomora on ni napravil. Po nesreči utonil tudi ni, ker še moker ni bil popolnoma. Bil je dober sodrug, zvest pristaš revolucionarne delavsko-kmečke ideje. Vedno je imel preiskave kot nevaren komunist. Kakor so ga preiskovali žandarji živega, so ga zadnjikrat preiskali mrtvega. Ohranimo vsi nesrečnega sodruga Iskro v lepem spominu in bodimo vsi tako zvesti, kot je bil on! — **Bohinjski trpin.**

NEČLOVEŠKO POSTOPANJE TPD NAD RUDARJI.

Z rudarji TPD se postopa slabše kot z živino, zlasti v takozvanem štrafrevirju **Neža** (Agnez). Štrafrevir se imenuje zato, ker se za kazen — seveda po večini neopravičeno — pošlje rudarje na ta obrat. Tukaj se delavstva ne vpraša, **temveč se mu diktira v tednu po dvakrat kar 12-urnik!** Najhujše je to, da se tem ubogim trpinom **ne da niti 10 minut odmora v teku dvanajsturnega dela.** Obratovanje se vrši nepretrgoma 12 ur. Živini se da prosti čas, da se nahrani, **človeku-delavcu pa ne, temveč se ga tira celih 12 ur!** Hrano, ki jo prinese seboj, mora zavžit **tako, kakor da bi jo kradel.** To je zločin, ki ga izvaja TPD nad svojim delavstvom, Delavstvo je ogorčeno in preklinja to dvanajsturno diktirano delo.

Kje je Inšpekcija dela? Kje tista delavska zbornica s svojimi palačami?

Dovolj smo izkoriščani in izmučeni v osemurnem delu, ne maramo daljšega delovnika!

Popreje se je delavstvo pošiljalo domov in ga pustilo po 2—3 dni praznovat (celo slučaji so bili, da se je ob polovici šihta poslalo delavce domov), **a sedaj se delavstvo sili in mu diktira 12-urno delo! Tak je kapitalizem . . .**

Tudi pot, ki pelje iz Posetja na etažo Neža je taka, da obstoji nevarnost, da si vsak čas delavci, ki po tej poti hodijo na delo in iz dela, lahko polomijo noge. Niti v Albaniji ne bi našel tej slično pot. Vsa leta prej so to pot nasipavali, a **pod sedanjo upravo ni časa za to, da bi se pot popravila in nesreča preprečila. — Prizadeto delavstvo Neže.**

Dob pri Domžalah. Po dolgem času se zopet oglašam v naš list »Enotnost«. Tu pri nas v Dobu so postavili v nedeljo 28. t. m. spomenik padlim žrtvam: Vprašujemo se, za čigavo korist so padle žrtve svetovne vojne? Ali ne za kapitalizem, za tisti kapitalizem, ki danes preganja in tepta delavce in revne kmete. Šli so zdravi v boj, za vero, cesarja in domovino. Preden so šli na fronto, so bili blagoslovljeni od duhovnikov, da bi se jih ne prijela krogla iz pušk in topov, ali vseeno so bili ranjeni in so padli, čeprav so imeli svetinje in druge farške diplome. A kaj jim da danes tista domovina, za katero so se borili in dali življenje? Tisto domovino, za katero so se borili, uživajo sedaj kapitalisti vseh vrst — krščanski in nekrščanski. Kajti vsi so hujskali delavce na vojno. Eni so dejali, da gre za vero, drugi za domovino itd. V resnici pa je šlo za kapitalizem. Da ni šlo za vero, mora vedeti vsak človek, ki ni čisto zaslepljen. Saj so Italijani vendar ravnotake vere, kot mi Slovenci. Ko pa je nastala vojna z Italijo, so nam rekli, da gre za katoliško vero in proglasili Ruse za najslabše ljudi. Kadar gre za dobiček klerikalnih kapitalistov, pravijo farji, da gre za vero, kadar gre pa za dobiček »demokratov« gre pa za domovino. Vsi so enaki, kadar je treba delavca poslati v boj za njihove koristi, za kapitalizem. Vdov in invalidov pa ne pozna domovina, kadar prosijo pomoči od nje, za katero so se borili in prelivali kri. Glas vdov in sirot je ostal glas vpijočega v puščavi. Spomenik postavite rajši živim, da obdarujete tiste, ki so se za vas žrtvovali. Obdarujte vdove in sirote padlih vojakov in jim omogočite življenje, kakršno zasluži človek. Vaša dolžnost je, da jim daste to, kar ste jim dolžni dati in kar jim gre po pravici in zakonu. Mrtve pa pustite pri miru, saj sedaj ne rabijo nobene pomoči več — za vedno spe v zemlji. Dati vam pa niso mogli več kot življenje, to je vse, kar so imeli. Sedaj ne pričakujejo od nas nobene pomoči več, ker je ne potrebujejo. Vsi ti padli vojaki in drugi, ki jih je buržuazija prerano pahnila v grob, vam pa kličejo: Pomagajte vdovam in sirotam vseh padlih! Pomagajte žrtvam reakcije, ki ječe po zaporih, pomagajte živim in jim dajte, kar potrebujejo za vsakdanje življenje. Izpustite politične jetnike, ki so se borili za svobodo in pravico in se žrtvovali za njo. Izpustite jih na svobodo! To bo najlepši spomenik za tiste, ki so trpeli in ki jih danes tare reakcija kapitalizma!

Na naslov Inspekcije dela v Ljubljani. Podpisani Daniel Schaffer vprašujem naslov, kaj bo z Vašim odgovorom, ki ga še nisem dobil? Če ne mislite odgovoriti, mi pošljite vsaj znamke nazaj za 4 Din. Ali mogoče kakšne kompromise delate s podjetjem? Vprašam tudi še, kdaj mislite inspicirati tukajšnje naprave radi pomanjkanja žarnic pod žago, kar je nevarno v slučaju, da se kakšen jermen trga, **ker se lahko ubije ali ponesreči delavec. — Daniel Schaffer,** sedlar v Rogu, Toplice pri Novem mestu.

Na naslov OUZD v Ljubljani. — Podpisani Daniel Schaffer javljam, da sem na naslov pisal eno priporočeno pismo z dne 7. nov. 1928 ter sem dal tudi rok 8 dni za odgovor. Danes imamo že 19. nov. 1928 in še ni odgovora, pač pa se OUZD tajno gliha z upravo Parne žage v Rogu. Pisal sem Vam, da mi pišite, v katerem mezdnem razredu sem jaz pri bolniški blagajni zapisan, pisal sem Vam tudi in Vas prosil, da mi javite, koliko tuk. podjetje plača prispevkov zame in sicer od tistega, kar se meni odteguje od plače in koliko ima pravico podjetje odbiti od plače za bolniško zavarovanje. Vprašal sem tudi, koliko mladoletnih delavcev je bolniško zavarovanih, ki delajo pri tuk. podjetju in kateri so to po imenu. Za odgovor sem Vam poslal znamke za 4 Din da mi priporočeno pismo pošljete, zdaj pa odgovora ni, niti znamke, ali mar mislite, da bom jaz Vam znamke zato pošiljal, da jih imate za pisma, ki jih podjetju pišete namesto meni? Zahtevam kontrolo pri temu podjetju od začetka kar sem tukaj, da vidimo kako se in koliko odbije prispevkov od plače.

Na tiskovini »Potrdilo delodajalca« sem videl ob strani natiskano: »Naznani simulante, da s tem obvaruješ lastno korist«. **Jaz pa pravim: »Naznani buržuja, če ne odteguje po predpisih prispevke, da s tem obvarujemo naše težko zaslužene dinarje in tudi obvarujemo s tem interese OUZD v korist članov.** Vprašal sem Vas tudi v pismu ako plačamo prispevke samo za osemurno delo, ali pa tudi za nadure in koliko? Ako nočete dati odgovora na moje pismo, zahtevam nazaj svoje znamke za 4 Din, da dam za žrtve reakcije ali pa za tiskovni sklad »Enotnosti«. — Za sedaj pika, drugič spet kaj več. — Daniel Schaffer, sedlar v Rogu.

»O Rusiji lahko lažem pod Koroščevo zaščito, kolikor hočem.« — si je najbrže mislil posvečeni urednik »Domoljuba« in napisal je vanj vest »Kdo je vladar v Rusiji?« Tam piše, **»da se ljudstvo v Rusiji danes od velekapitala izkorišča kakor še nikdar.«** Nadalje piše: »Delavec je zapadel popolnemu suženjstvu. Državne tovarne delavcu ne izplačujejo zaslužka, delovni čas se grozno podaljšuje, nihče ne skrbi za stanovanja, nihče ne pomaga ljudem, ki dela nimajo (torej tako kot v Jugoslaviji! Op. uredništva). Le enemu sloju se v Rusiji dobro godi: to so državni uradniki, . . . ki so Leninovo revolucijo z veseljem pozdravili . . .« — Da bi s človekom, ki je zmožen pisati in objaljati take vnebovpijoče bedaste izmišljotine in laži, ki se drzne tako nesramno lagati kmečko ljudstvo slovensko o položaju v Rusiji, polemizirali, je nepotrebno. Pribiti pa je bilo treba to cvetko iz vrta ciničnega klerikalizma pred slovenskim proletariatom, ki bo ob času z njim znal obračunavati.

Vestnik „Svobode".

VAŽNI SKLEPI ŠIRŠEGA ODBORA »SVOBODE«.

V nedeljo 11. t. m. je imela »Svoboda« sejo svojega širšega odbora, v katerem so zastopane vse važne podružnice »Svobode«. Menda že dolgo ni imela nobena naša organizacija tako enodušne in delovne konference, kakor je bila ta: Vsa debata stvarna, v vsej debati se je izražalo enotno hotenje in vse se je sklenilo soglasno.

V poročilu centrale se je ugotovilo, da »Svoboda« v celoti napreduje tako po številu članstva kakor tudi po vsebini svojega izobraževalnega dela. Predsednik Zveze pevskih društev s. Selinšek iz Maribora je pri debati o zedinjenju pevskih in kolesarskih društev s »Svobodo« rekel med drugim sledeče: Če bi »Svoboda« vedno tako delala kot v zadnjem letu, bi Zveze pevskih društev sploh ne bilo in če bo »Svoboda« v bodoče tako pridno in pravilno razvijala svojo delavnost, bodo gotovo vsa delavska kulturna društva v *Sloveniji prišla* prej ali slej pod okrilje »Svobode«. Širši odbor je zato tudi sklenil, da ne prekine pogajanj z Zvezo pevskih in Zvezo kolesarskih društev, ker upa, da bo z njimi le prišlo do sporazuma. Brez ozira na to bo »Svoboda« razvijala vso svojo delavnost v vseh panogah kulture. Razmerje med centralo in podružnicami je dobro. Edino za podružnico v Litiji je plenum sklenil, da centrala preišče njeno delo in jo skuša obnoviti kot res pravo delavsko kulturno organizacijo.

K točki: bodoči delovni program »Svobode« je konferenca odobrila tozadeven proračunski predlog centrale. Po tem predlogu se bodo formirale podzveze, v kolikor se še niso. Skicali se bodo v kratkem času občni zbori dramatične, knjižničarske, pevske in športne podzveze. Delavske telovadne enote priredijo tečaj vaditeljev iz vse Slovenije. Za dramatično podzvezo je konferenca določila spored iger, ki jih priporoča vsem podružnicam, da pričnejo z delovanjem »Sprechchorov« — deklamatorskih zborov. »Svoboda« bo pričela organizirati tudi otroke. Za pevske zbore je centrala izdala 12 delavskih pesmi, ki jih bodo podružnice kmalu dobile. O vsem tem pošlje centrala posebno okrožnico vsem podružnicam.

S 1. januarjem začne redno izhajati

list »Svoboda«,

ki bo v svojem prvem delu poljudno propagiral socializem (komunizem) itd., v svojem drugem delu bo pa prinašal material za razne podzveze »Svobode«, priobčeval poročila podružnic, povedal, kaj je v njihovem delovanju dobrega in tudi kaj je slabega, ena stran v listu se da na razpolago delavskim kulturnim društvom, ki še niso včlanjena v »Svobodi«, da na ta način dela za medsebojno zbližanje in končno ujedinjenje. Vsako številko bodo krasile slike. List bo redno izhajal, ker se bo rozadevna proračunska postavka vporabljala izključno le za list. List bo izhajal mesečno. Številka bo stala za člane Din 1, za nečlane Din 2. Zato morajo z novim letom vse podružnice odračunavati centrali Din 3 članarine.

Kongres in slovesna proslava 10-letnice »Svobode« bosta prihodnje leto v februarju ali marcu.

Za proslavo 10-letnice Cankarjeve smrti in 50-letnice njegovega rojstva je plenum naročil vsem podružnicam, da morajo proslaviti Cankarja na najboljši način, ki ga zmorejo posamezne podružnice. Tozadevno dobe še podružnice posebno okrožnico. Celokupna zveza »Svoboda« pa proslavi spomin velikega Cankarja, s tem. da ustanovi skupno z razrednimi strokovnimi organizacijami društvo

Cankarjeva družba,

ki bo vsako leto izdala 4 knjige: koledar (delavsko pratiko), 2 leposlovni pripovedni knjigi, to je predvsem socialne romane in eno poljudno znanstveno knjigo o socializmu, naravoslovnih vedah in podobnem. Te 4 knjige bo dobil vsakdo, ki bo plačal Din 20 letne članarine. Čim bodo izdelana pravila, bo sklican občni zbor Cankarjeve družbe, ki bo v nasprotju s klerikalno Mohorjevo in nacionalistično Vodnikovo družbo skrbela za izobrazbo najširših plasti delavnega ljudstva v duhu socializma. Že danes pozivamo vse »Svobodaše«, da gredo pridno na delo za nabiranje članov, ko bodo dobili tozadeven poziv.

Pri točki razno je plenum odobril sklep ožjega centralnega odbora, da je novi tajnik s. Pezdir in novi blagajnik s. Moretti. Po možnosti naj centrala organizira delavski šahovski turnir za Slovenijo.

V splošnem navdušenju nad dosedanjim napredkom »Svobode« in za še živahnejše delo v novem letu, ko dobimo lep list »Svoboda« in Cankarjevo družbo, je zaključil predsednik to uspelo konferenco s »Svobodaškim« pozdravom »Delu čast in oblast«.

»DELAVSKI LIST«

glasilo slovenskih delavcev in kmetov v Južni Ameriki.

Nevedoče, da slovenski proletarci izseljenci v Argentini že pol leta izdajajo svoje mesečno glasilo »Delavski list«, nas je zelo razveselila oktobrska (peta) številka, ki smo jo prejeli. Znano je, da se je po vojni zlasti iz slovenskega Primorja izseljeniški val usmeril, ker so mu bile Združene države Severne Amerike zaprte, v Južno Ameriko, predvsem v Argentino. Med temi izseljenci je šlo mnogo zavednih kmetov in delavcev iz Goriškega in Krasa. V Buenos Airesu so ustanovili svoje **kulturno delavsko društvo »Ljudski oder«** in nadaljevali z razredno revolucionarno vzgojo slovenskih trpinov izseljencev. Pred pol letom so pokrenili mesečnik »Delavski list«, ki piše 3 strani slovensko, četrta stran pa je hrvaška pod naslovom »Radničke novine«, »glasilo radnika i seljaka u južnoj Americi«.

Pod glavo lista je geslo Komunističnega manifesta: Proletarci vseh dežel združite se! Uvodnik 5. štev. se peča z obiskom belgijskega socialpatriota Vandervelda v Argentini. Potem ko poda sliko socializdajalskega delovanja Vandervelda med vojno in po vojni, popisuje, kako ga je v Buenos Airesu pričakala delavska množica z žvižganjem in protestnimi vzkliki. Nato omenja govor Vandervelda, ki ga je *imel* buržujem v neki nobel dvorani pod vstopnino 5 pezov in zaščito policije: »Govor je bil tak, kakršnega more govoriti samo kapitalistični petolizec. Gospod Vandervelde je mnenja, da bo **s svojimi lepimi govorancami omehčal gnilo družbo kapitalizma, da bo prostovoljno izročila oblast iz svojih rok proletariatu.**

Proletariat pa jasno vidi, kje je njegova pot in zato kliče: **»Prenehajte s slepomišenjem,** ker čas prihaja, da enkrat za vselej obračunamo s takimi sleparji proletariata.«

Poleg drugih vesti poroča o proslavi stoletnice Tolstoja v Sovjetski Rusiji, o Mednarodnem zadružnem dnevu v Sovjetski Rusiji, o prireditvi Ljudskega odra, prinaša podlistek: Osnovno pojmovanje politične ekonomije. Hrvaški članki so o izseljenskem problemu v Jugoslaviji, o Radiću in o fašistični kulturi.

Pozdravljamo sodružno »Delavski list«, novo tribuno proletarske bojevne besede v slovenskem jeziku: »Delu čast in oblast!«

A. Mladen (Trst):

Trst in tržaško vprašanje ob polomu avstro-ogrske monarhije

(Nadaljevanje.)

Med avstrijskimi deželami se je Trst zadnji zavedel, da je habsburško cesarstvo v popolnem razsulu. To dejstvo je imelo svoje tehtne vzroke. Trst je imel preveč skrbi za vsakdanji kruh in mu je bilo popolnoma vseeno kdo mu ta kruh prinese. Da mu ga le prinese.

Tržaški industrijelni in trgovski krogi so sicer slutili, da gre z avstro-ogrsko monarhijo navzdol, a so se tega zelo bali in so želeli, da bi avstroogrska vojska zmagala. Ti krogi so sicer sledili politiki italijanskega nacionalizma, v katerem so upravičeno videli zastopnika svojih razrednih interesov, so pa tvorili v tej politiki desno, zelo konservativno krilo, ki se nikakor ni ujemalo z levim iredentističnim krilom. Industrijelni trgovski krogi so vedno trdili, da je blagostanje in razvoj Trsta mogoč le v okviru Avstrije in so si le želeli, naj bi Trst bil italijanski biser v avstrijski kroni.

Italijanski iredentistični krogi, ki so imeli svoje privržence med inteligenco in malomeščanstvom (uradništvo) so vse svoje želje položili na kocko zmage italijanskega orožja in se zato niso ni veliko ni malo menili za gibanja med avstrijskimi narodi.

Slovenski narodni krogi so se formelno sicer sklicevali na Wilsonovo samoodločbo narodov, imeli pa so z ostalim jugoslovanskim gibanjem vezane roke in so poleg tega še slutili, morda tudi vedeli, da se bo tržaško vprašanje reševalo in rešilo ne da bi se vprašalo za mnenje perbivalce, ki so bili pri tej reči vendarle najbolj prizadeti. Skoro vse kader socialistično orijentiranega delavstva je bil pri vojakih, vsled česar je bilo vodstvo socialnodemokratičnih strank brez kontrole in brez pritiska od strani temeljnih plasti socialističnega gibanja. Zato so bile vse tedanj socialistične izjave, ki so se tikale narodnih problemov, nemarksistične in neproletarske. Ves napor nekaterih socialistov, ki so delali na to, da bi med slov. in ital. socialisti prišlo do enotnega nastopanega nastopa v zadevi tržaškega vprašanja in so hoteli, da se izvoli iz slov. in ital. socialistov en sam odbor